

FINANSTILSYNET
THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Fellesrapport

Revisors rådgivning til revisjonsklienter

Tematilsyn 2011

DATO:

06.02.2012

SEKSJON/AVDELING:
TILSYN MED REVISORER OG
REGNSKAPSFØRERE / AVDELING FOR
REGNSKAPS- OG REVISORTILSYN

1	Innledning	3
1.1	Bakgrunn	3
1.2	Gjennomføring av tilsynet	3
2	Regelverk og særlige utfordringer	3
3	Oversikt over utvikling/omfang	5
4	Organisering og tilrettelegging	6
4.1	Organisering av rådgivningsvirksomheten	6
4.2	Retningslinjer og rutiner	6
4.3	Praktisering og gjennomføring	7
5	Kommentarer til noen typer rådgivning	7
5.1	Finansiell due diligence	7
5.2	Skatterådgivning	8
5.3	Verdsettelsesmodeller	9
6	Konklusjoner	9

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Målet med tematisynet i 2011 har vært å undersøke hvordan de store revisjonsselskapene har innrettet seg og praktiserer rådgivning i forhold til uavhengighetsreglene i revisorlov- og forskrift. Disse revisjonsselskapene har revisjonsklienter av allmenn interesse, hvor det er særlig viktig at regelverket følges.

1.2 Gjennomføring av tilsynet

Finanstilsynet ba om informasjon for de to revisjonsoppdragene med størst samlet rådgivningshonorar, inklusive honorarer til samarbeidende selskap for året 2009, og spesifisert på rådgivningens art. Det er senere bedt om opplysninger om oppdrag knyttet til due diligence og skattetjenester. Videre er det avholdt møter med det enkelte revisjonsselskap hvor generelle problemstillinger og forhold knyttet til mottatt materiale er gjennomgått.

Finanstilsynets funn og vurderinger er basert på den informasjon som er mottatt skriftlig og i møter. Rapporten gir således ikke et fullstendig bilde eller oversikt over den rådgivning som store og små revisjonsvirksomheter tilbyr overfor egne revisjonsklienter. I tillegg til dokumentasjon som Finanstilsynet har sett på som ledd i tematisynet er også informasjon fra det dokumentbaserte tilsynet, og noen enkeltsaker, inkludert i rapporten.

2 Regelverk og særlige utfordringer

Revisorlovlovgivningen setter begrensninger for hva som er tillatt av rådgivningstjenester til revisjonsklient. Revisorloven § 4-5 regulerer hvilke rådgivningsoppdrag valgt revisor ikke kan påta seg. Bestemmelsens generelle utgangspunkt er at revisor ikke kan påta seg rådgivnings- eller andre tjenester for den revisjonspliktige, dersom dette er egnet til å påvirke eller reise tvil om revisors uavhengighet og objektivitet. Det fremgår direkte av lovparagrafen et forbud mot at revisor yter tjenester som hører inn under den revisjonspliktiges egne ledelses- og kontrolloppgaver, og et forbud mot at revisor opptre som fullmektig for den revisjonspliktige (med unntak for bistand i skattesaker etter domstolsloven § 218).

Det er gitt nærmere bestemmelser i revisorforskriften §§ 4-4 til 4-6. Det fremgår der at revisor må påse at han ikke opptre slik at det oppstår risiko for at han må revidere resultatet av egne rådgivningstjenester eller av andre tjenester, eller at det oppstår risiko for at han ivaretar funksjoner som er en del av den revisjonspliktiges beslutningsprosess. Slik risiko vil normalt foreligge dersom revisor:

- gir råd om eller er med på å utføre funksjoner eller utforme strategier eller systemer som har direkte betydning for den revisjonspliktiges regnskapstransaksjoner og avleggelse av regnskaper samt for sentrale deler av den revisjonspliktiges interne kontrollfunksjoner
- leverer vesentlige premisser for den revisjonspliktiges beslutninger i strategi- og budsjettarbeid, forretningsmessige disposisjoner, drift, ledelse, kontroll eller internrevisjon, eller

- over tid utfører rådgivnings- eller andre tjenester som erstatter den revisjonspliktiges manglende kapasitet og kompetanse, særlig hvis samme type bistand ytes regelmessig.

Det er videre et forbud mot at revisor setter seg i en situasjon hvor samlet inntekt fra rådgivnings- eller andre tjenester over tid er betydelig i forhold til revisjonshonoraret fra den samme revisjonspliktige.

Forbudet mot å utføre ledelses- og kontrolloppgaver gjelder også når revisor reelt sett utfører ledelses- og kontrolloppgaver som noen hos den revisjonspliktige har det formelle ansvaret for.

Bestemmelsene gjelder tilsvarende dersom det er samarbeidende revisorer eller et foretak som revisor har samarbeidsavtale med som utfører rådgivningstjenesten.

Før revisor, eller et foretak revisor har samarbeidsavtale med, påtar seg et oppdrag om å yte rådgivning eller andre tjenester, skal revisor vurdere om revisor ved gjennomføring av tilleggstjenesten fortsatt kan være revisor for oppdragsgiveren. Det samme gjelder dersom det under utføringen av tjenesten oppstår forhold som kan ha betydning for revisors uavhengighet og objektivitet. For å sikre at bestemmelsene overholdes skal revisor skriftlig kunne dokumentere vurderingene i seks år etter at de er foretatt.

Det er et eget krav til dokumentasjon av rådgivning og andre tjenester for revisjonspliktig. Det fremgår av revisorloven at revisor skal kunne dokumentere oppdragets art, omfang og eventuell anbefaling. Dokumentasjonen skal oppbevares på en ordnet og betryggende måte i minst 10 år. Det samme gjelder korrespondanse i tilknytning til rådgivning.

Det normale er at det er revisjonsselskapet som er valgt som revisor. Revisjonsselskapets ledelse er ansvarlig for at revisjonsselskapet har retningslinjer og rutiner som sikrer at bestemmelsene i lov og forskrift overholdes. Det er imidlertid den utpekte oppdragsansvarlige revisor som i den enkelte sak må se til at det ikke aksepteres oppdrag som kommer i strid med regelverket. Revisjonsselskapet har ansvar for at oppdragsansvarlig revisor og øvrige involverte følger retningslinjene, og har ansvar for at disse følges.

Å sikre at uavhengighetsreglene blir fulgt kan være en utfordring i revisjonsselskaper med store organisasjoner og virksomheter over landegrensene, og hvor det muligens også kan tenkes kulturforskjeller. Særlig kan det være utfordrende at regelverket i andre land kan være annerledes enn i Norge. I den grad tjenesteyter er vant å forholde seg til IFAC's regelverk vil de særlige krav som fremgår av det norske regelverket kunne være problematisk å forholde seg til. Dette er et forhold som norsk oppdragsansvarlig revisor må ta med seg når det skal vurderes om tjenesten kan aksepteres.

Revisor kan ikke legge vesentlige premisser for den revisjonspliktiges beslutninger i strategi- og budsjettarbeid, forretningsmessige disposisjoner, drift, ledelse, kontroll eller internrevisjon. Finanstilsynets erfaring fra tilsynet er at revisor er tilbakeholden med å gi direkte råd om valg av alternativer og metoder m.v. Det er også påpekt fra revisjonsselskapene at leveransen ofte går inn som en del i et større grunnlag for klientens vurdering hvor leveransen fra revisor utgjør kun en mindre del, og at det kan være andre forhold som har større betydning for klientens valg. Finanstilsynet ser at dette ofte vil være tilfelle, men det kan ikke være avgjørende for om et slikt rådgivningsoppdrag kan aksepteres eller ikke. Kravet til uavhengighet og objektivitet gjelder uavhengig av om oppdraget kun er en del av en større strategiprosess.

Et annet regelverk som bidrar til å støtte opp om uavhengighet og objektivitet er bestemmelsene om revisjonsutvalg. Det kom under tilsynet frem synspunkter på at i de tilfeller revisjonsklienten har revisjonsutvalg, vil dette innebære en bevisstgjøring av revisors aktsomhet av egen uavhengighet og levering av tilleggstjenester. Bakgrunnen for dette er at revisor i et slikt tilfelle hvert år overfor revisjonsutvalget skal bekrefte sin uavhengighet, opplyse om hvilke andre tjenester enn lovpliktig revisjon som er levert til foretaket i løpet av regnskapsåret og opplyse om eventuelle trusler mot uavhengigheten og dokumentere tiltak som er iverksatt for å redusere truslene.

3 Oversikt over utvikling/omfang

Finanstilsynet gjennomfører hvert annet år et dokumentbasert tilsyn med revisorer og revisjonsselskap. Det siste dokumentbaserte tilsynet var i 2009, og bygget på data fra 2008. Tallmateriale hentet fra siste dokumentbaserte tilsyn viser følgende utvikling i rådgivningstjenester:

Oversikt over inntekter fra rådgivning til revisjonsklienter og andre i prosent av revisjonshonoraret, tall i hele kr. 1000

"Big 4"	Revisjon	Rådgivning til revisjonsklient *)	%	Rådgivning til andre	%
2002	1 598 781	707 494	44	567 480	35
2008	2 867 454	709 801	25	1 174 082	41

Øvrige	Revisjon	Rådgivning til revisjonsklient *)	%	Rådgivning til andre	%
2002	1 336 550	407 393	30	154 921	12
2008	2 365 931	885 716	37	106 810	5

Sum	Revisjon	Rådgivning til revisjonsklient *)	%	Rådgivning til andre	%
2002	2 935 331	1 114 887	38	722 401	25
2008	5 233 385	1 595 517	30	1 280 892	24

*) Inkludert teknisk bistand med regnskap og ligningspapirer

Selskapenes rådgivningsvirksomhet er rettet dels mot revisjonsklienter og dels mot andre kunder. I tabellen er honorar for de to gruppene av rådgivning målt mot honorar for revisjon. Tabellen viser at "Big 4" har hatt en betydelig nedgang i rådgivning til egne revisjonsklienter og en markert økning overfor ikke-revisjonsklienter.

Når det gjelder den øvrige delen av revisjonsbransjen, viser tabellen noe økning til revisjonsklienter, men noe nedgang til ikke-revisjonsklienter. Det er en del usikkerheter i tallene fra 2002, men det kan synes som om teknisk bistand med regnskap og selvangivelse står for en vesentlig del av økningen i tilleggstjenestene til revisjonsklienter.

Informasjon mottatt under årets tematilsyn indikerer at mesteparten av den rådgivning som ytes til revisjonsklienter er regnskapsteknisk bistand og skatterådgivning. Det kan være noen forskjeller mellom selskapene, men når det gjelder skattetjenester opplyses det at ca. 50 % er til revisjonsklient. Når det gjelder annen type rådgivning, har det vært anslått at mellom 8-20 % kan være rådgivning til revisjonsklient.

Det ble opplyst at det fremdeles var slik at mange revisjonsklienter ønsker å få behovet for rådgivning dekket av sin valgte revisor. Man ønsket å få leveransene fra ett "kompetansehus". Når det gjaldt store og gjerne børsnoterte foretak, er dette annerledes. Slike klienter er mer bevisst på at egen revisor ikke skulle komme i en habilitetskonflikt som kunne gå ut over revisjonsoppdraget. Slike større klienter kan også være tilbakeholden med å velge et av de øvrige store revisjonsselskapene som leverandør av rådgivningstjenester, fordi dette kan begrense kretsen av fremtidige mulige tilbydere av revisjon.

4 Organisering og tilrettelegging

4.1 Organisering av rådgivningsvirksomheten

Selskapene har organisert sin rådgivningsvirksomhet tilnærmet likt. Skatterådgivningen skjer fra et tilknyttet advokatfirma, organisert som eget selskap grunnet organisatoriske krav i advokatlovgivningen. Annen rådgivning er organisert som avdeling i revisjonsselskapet. Både fra disse avdelingene og fra advokatfirmaet leveres spesialistbistand til revisjonsteamene. I tillegg leverer disse egne prosjekter, dels til revisjonskunder og dels til andre kunder. Når det gjelder overskuddsdeling har alle selskapene organisert seg med indre selskap slik at partnerne tar del i den totale virksomhetens resultat, inkludert advokatfirmaet.

4.2 Retningslinjer og rutiner

Alle revisjonsselskapene har internasjonale retningslinjer utarbeidet av det nettverket det enkelte selskap tilhører. Disse retningslinjer er basert på IFAC sitt etiske regelverk. I tillegg er de norske reglene og Securities and Exchange Commission (SEC) sine krav innarbeidet på noe ulik måte. Det er innarbeidet egne retningslinjer for levering av tilleggstjenester til revisjonsklienter.

Alle revisjonsselskaper som er medlem av DnR er underlagt IFACs etiske regler. Dette er bransjefastsatte regler som inkluderer krav til uavhengighet. De norske reglene kan være forskjellig fra disse. Også andre land har bestemmelser som avviker fra IFACs regler. For revisjonsselskaper som inngår i et internasjonalt nettverk, kan det derfor være en særlig utfordring å sikre at de får en samlet oversikt over hvilke tjenester som leveres, slik at uavhengighetsvurderingen blir fullstendig og i samsvar med nasjonal lovgivning. I tillegg til ulik regulering, kan også kulturforskjeller vanskeliggjøre prosessen.

Alle revisjonsselskapene har datasystemer hvor retningslinjene er innarbeidet og som fastsetter at oppdragsansvarlig revisor er den som er ansvarlig for å godkjenne rådgivningsoppdrag til revisjonsklienter. Der revisjonsklienten er et konsern er det oppdragsansvarlig for morselskapet som er ansvarlig for vurderingen. Den som ønsker å påta seg rådgivningsoppdraget skal rapportere dette til oppdragsansvarlig revisor i datasystemet og redegjøre for eventuelle hindre for å kunne påta seg oppdraget og de vurderinger som er gjort. Oppdragsansvarlig revisors konklusjon og vurdering skal også fremgå.

Selskapene har også egne databaser for å kunne kartlegge om en potensiell rådgivningskunde er revisjonsklient eller potensiell revisjonsklient i Norge eller i utlandet, og hvem som er oppdragsansvarlig revisor.

I de tilfeller det er et kontor i utlandet innen samme nettverk som leverer tjenesten til en norsk revisjonsklient, vil gjennomføring av retningslinjer og beslutningsprosesser kunne være mer usikker. Det ble imidlertid fra selskapene presisert at også at slikt tilfelle skal være omfattet av de eksisterende retningslinjer og praktisering av dette. Fra en tidligere sak er Finanstilsynet kjent med et tilfelle hvor et utenlandsk selskap har påtatt seg et rådgivningsoppdrag uten at den ansvarlige revisor i Norge har blitt gjort oppmerksom på det. Det ble under tematilsynet opplyst at det kunne være noe uklart i hvilken utstrekning den norske revisor, hvis ønsket, ville kunne få tilgang til innholdet i leveransen, men at dette antagelig ikke vil by på problemer.

Retningslinjer og rutiner som innført i revisjonsselskapene skal bidra til at revisorene følger regelverkets krav til uavhengighet og objektivitet og at revisor ikke kommer i en situasjon som medfører at det kan stilles spørsmål ved revisors habilitet. Det samme system medfører også at revisors renomé beskyttes. Hvordan leveransene finner sted, avgrensningen av disse og innholdet hvor det unngås å gi direkte råd og anbefalinger begrenser også mulighetene for eventuelle erstatningssøksmål.

Det er viktig at de norske reglene, slik de fremgår av lov og forskrift, klart synliggjøres i retningslinjene og at dette regelverket kan føre til et annet resultat enn om bare revisjonsbransjens etiske regelverk følges.

4.3 Praktisering og gjennomføring

Dokumentasjon som Finanstilsynet fikk seg forelagt under tilsynet viste en del ulikheter i hvordan skjemaer var utformet i systemene. I noen tilfeller var skjemaene spørsmålslistor med felt for avkryssing av ja/nei. I andre tilfeller var skjemaene utformet for å gi en mer verbal beskrivelse. Nettverkenes datasystemer for varsling og kommunikasjon ble ikke konsekvent benyttet. Det syntes å være en viss frihet til å bruke andre kommunikasjonsformer.

Finanstilsynet fant at beskrivelsen av det potensielle oppdraget gjennomgående var svært knapp, og i noen tilfeller var argumentasjonen basert på IFACs etiske regelverk. Følgelig var det vanskelig å se av dokumentasjonen hvilket grunnlag oppdragsansvarlig revisor hadde for å gjøre sine vurderinger, og revisors vurderinger var dessuten i liten grad dokumentert i forhold til norsk regelverk. Dette gjør det vanskelig for andre å ta stilling til om oppdragsansvarligs konklusjon er forsvarlig i forhold til norsk regelverk.

Etter at oppdragsansvarlig revisor har gitt sin godkjenning av oppdraget, utarbeides det som regel et engasjementsbrev som nærmere beskriver innholdet i leveransen. Oppdragsansvarlig revisor ble ikke rutinemessig forelagt engasjementsbrevet for kontroll. Det var heller ingen fast rutine for at revisor ble forelagt resultatet av leveransen. Det ble under tilsynet opplyst at det ikke var noe til hinder for at revisor fikk tilgang til leveransen dersom denne ønsket dette.

Revisor skal vurdere om tilleggstjenesten er til hinder for at revisor fortsatt kan være valgt revisor for klienten. Revisor skal også vurdere om det under utføringen av tjenesten oppstår forhold som kan ha betydning for revisors uavhengighet og objektivitet. Revisor skal skriftlig dokumentere sine vurderinger, jf. revisorforskriften § 4-6 første ledd. Finanstilsynet fant at revisor i liten eller ingen grad gjorde seg kjent med den løpende utføring av tjenesten og resultatet av denne, herunder innholdet i engasjementsbrevet. Det er en naturlig følge av forskriftsbestemmelsen at revisor gjør seg kjent med resultatet av tilleggstjenesten. Slik Finanstilsynet ser det vil en unnlattelse av dette kunne innebære at forskriftsbestemmelsen ikke oppfylles.

5 Kommentarer til noen typer rådgivning

Finanstilsynets vurderinger av enkeltoppdrag og typer rådgivning baserer seg utelukkende på det skriftlige materiale som ble fremlagt under tilsynet og de kommentarer som ble gitt til dette. Hva som faktisk skjer ved muntlig kommunikasjon under tjenesten og presentasjon av denne, vil vanskelig kunne inngå i Finanstilsynets vurdering.

5.1 Finansiell due diligence

Due diligence er en arbeidsprosess og metode for å samle inn og analysere informasjon om et selskap, ofte i forbindelse med fusjoner, oppkjøp eller andre strategiske omorganiseringer. Slike undersøkelser kan gjelde mange ulike forhold ved oppkjøpskandidaten. I denne sammenhengen er det begrenset til saker der revisjonsselskapet har gjort gjennomgang av finansielle data og der vurderingen av slike forhold kan få betydning for avtalevilkår og senere regnskapsmessig behandling. Dette kan gjelde problemstillinger knyttet til rapporterte regnskapsopplysninger og eventuelle skattemessige problemstillinger.

Som ledd i tilsynet har Finanstilsynet hentet inn dokumentasjon på noen saker der revisjonsselskapene hadde levert due diligence tjenester til revisjonsklienter. Valgt revisor har gjort undersøkelser knyttet til forhold hos selskap som klienten har vurdert å erverve.

Revisjonsselskapene ser på dette tjenesteområdet som vanskelig og risikofyllt, og at det krever særskilt kompetanse og aktsomhet. Som følge av dette har selskapene egne konsulenter som er autorisert i henhold til interne regler til å gjøre due diligence. Det kreves omfattende praksis som medarbeider på slike tjenester før noen gis anledning til å kunne påta seg et slikt oppdrag.

Alle de utvalgte oppdragene var i henhold til interne retningslinjer godkjent av oppdragsansvarlig revisor før oppdraget startet. Det var laget engasjementsbrev etter en standard mal. Av den dokumentasjonen som forelå, var det for Finanstilsynet vanskelig å ta stilling til om oppdragsansvarlig revisor hadde tilstrekkelig informasjon om oppdraget før godkjenning, og hvilke uavhengighetsvurderinger som ble gjort.

Foruten en overordnet beskrivelse hva arbeidet skulle gå ut på, var det inntatt detaljert beskrivelse av områder som var omfattet av oppdraget, samt eksempler på oppgaver som ikke inngikk i oppdraget. Det var ikke vist til uavhengighetsreglene og de begrensninger som følger av disse når oppdragsgiver er revisjonsklient.

Rapportene inneholdt analyser av tilgjengelige data om det undersøkte selskapet og identifikasjon av risikoområder. Det fremgikk også av rapportene at det var gitt anbefaling til oppdragsgiver (revisjonsklienten) om å vurdere ytterligere undersøkelser eller tiltak knyttet til risikoområder som var avdekket.

Finanstilsynet fant ikke noe som gir grunnlag for bemerkninger til oppdragene. Etter Finanstilsynets syn kan det imidlertid være risiko for overtredelse av uavhengighetsbestemmelsene i revisorloven på dette området. Finanstilsynet ber derfor revisjonsselskapene om å vise varsomhet. Det vises for øvrig til Finanstilsynets bemerkninger til dokumentasjon av godkjennelsesprosedyrene i punkt 6.

5.2 Skatterådgivning

Det er vanlig at revisjonsklienten etterspør bistand i forbindelse med skattespørsmål. Det kan være behov for veiledning om regelverk, teknisk bistand med utfylling av ligningspapirer og annen skattebistand. Med sin kunnskap om klientens virksomhet er den valgte revisor en naturlig bistandsyter. Sakene kan ha svært variert innhold og omfang, fra betydelige enkeltsaker til løpende bistand. Det kan derfor lett oppstå risiko for at revisor ivaretar funksjoner som er en del av den revisjonspliktiges beslutningsprosess eller erstatter den revisjonspliktiges manglende kapasitet eller kompetanse, slik det er forbud mot i revisorforskriften § 4-4 første ledd nr. 3.

Av de oppdrag som ble gjennomgått, som ledd i tematisynet, var en betydelig del skattemessig bistand til revisjonsteamene i forbindelse med revisjonen. En vesentlig del var også teknisk skattemessig bistand til revisjonsklienter i forbindelse med skatteberegning og utfylling av ligningspapirer.

Det var levert omfattende redegjørelser for skatteregler og konsekvenser av både planlagte og gjennomførte transaksjoner. Det var også levert tjenester i form av skattemessig due diligence og bistand med dokumentasjon knyttet til internprising. Videre var det saker der revisjonsselskapet hadde bistått klienten med korrespondanse og klager overfor skattemyndighetene. I flere oppdrag var løpende skatterådgivning en betydelig del av bistanden.

For de utvalgte oppdragene var det innhentet godkjenning fra oppdragsansvarlig revisor av de som leverte tjenesten. Det var også utarbeidet engasjementsbrev for hver leveranse.

I de sakene der det var avtalt løpende skattebistand, var engasjementsbrevene lite konkrete. Konsekvensen av dette er at det kan være risiko for at oppdragsansvarlig revisor ikke har full kontroll med at de leverte tjenestene er i samsvar med uavhengighetsreglene. Etter Finanstilsynets mening kan et tiltak for å sikre dette bedre, være å innta i engasjementsbrevet en beskrivelse av de rammer og begrensninger som gjelder i forhold til uavhengighetsreglene. Dette kan være disiplinerende både for rådgiver og klient.

Gjennomgang av de utvalgte oppdragene ga ikke grunn til særlige merknader fra Finanstilsynet. Det er likevel grunn til å henstille til bransjen å være aktsom på dette området, idet det skal lite til før konflikt med revisorlovens og forskriftens uavhengighetsbestemmelser oppstår. Finanstilsynet viser til at revisor også må vurdere om en tjeneste kan antas å være i strid med annet regelverk.

Adgangen for revisor til å bistå revisjonsklienten i skattespørsmål er begrunnet i hensynet til klienten. Skatteområdet er komplisert og det er derfor hensiktsmessig at revisor, som både kjenner regelverket og den aktuelle virksomheten, skal kunne veilede bedriftene i slike spørsmål. Revisor må imidlertid under utførelsen av tjenesten ikke bidra til eller gi anbefaling som medvirker til at revisjonsklienten beveger seg utenfor det skatteregelverket åpner for. Etter Finanstilsynets syn er det uheldig at revisor setter seg i en slik posisjon, som er lite egnet til å støtte opp under rollen som allmennhetens tillitsperson. Valgt revisor skal ikke bidra til en illojal tilpasning til skatteregelverket.

Finanstilsynet presiserte i brev 7. desember 2007 til de store revisjonsselskapene at unntaket i domstolsloven § 218 annet ledd nr. 2, som gir revisorer anledning til å bistå revisjonsklienter med utferdigelse av selvangivelser, næringsoppgaver, skatteklager og andre henvendelser til skattemyndighetene, ikke kunne gis større anvendelse enn det som direkte kunne leses ut av bestemmelsen. Unntaket kunne ikke forstås slik at det ga åpning for at samarbeidende advokater påtok seg å prosedere skattesaker for domstolene for revisjonsklienter. Dette vil innebære et brudd på forbudet mot å opptre som fullmektig for revisjonsklienten, jf. revisorloven § 4-5 tredje ledd. Det er Finanstilsynets erfaring fra tilsynet at revisjonsselskapene lojalt har innrettet seg i samsvar med Finanstilsynets lovforståelse.

5.3 Verdsettelsesmodeller

Revisjonsklienten vil kunne ha behov for å benytte modeller for verdsettelse av regnskapsposter, herunder typisk for immaterielle eiendeler og investeringseiendommer. Behovet for å benytte mer komplekse inntjeningsbaserte verdsettelsesmodeller oppstår gjerne når markedsbaserte verdsettelsesteknikker ikke lar seg gjennomføre eller er uegnet. Inntjeningsbaserte verdsettelsesmodeller bygger på modeller for neddiskontering av fremtidige kontantstrømmer. I enkelte tilfeller vil revisjonsklienten forespørre revisor om bistand til å utarbeide slike verdsettelsesmodeller. Modellenes tilpasning til det enkelte foretak og eiendeler vil basere seg på en forståelse av hva som gir de aktuelle eiendelene verdi, herunder faktiske og objektivt målbare forhold, og til dels skjønnsmessige vurderinger. At revisor bistår klienten med utforming eller tilpasning av modeller for verdsettelse av regnskapsposter, medfører etter Finanstilsynets syn en trussel mot revisors uavhengighet ved risiko for revisors egenkontroll.

Etter revisorloven kan ikke revisor forestå verdsettelse av poster som inngår i regnskapet revisor skal uttale seg om i sin revisjonsberetning, jf. revisorloven § 4-1 annet ledd, nr. 5. Finanstilsynet mener at bistand til utarbeidelse eller tilpasning av verdsettelsesmodeller ligger svært nært utarbeidelse av selve verdsettelsen, og at slik bistand til egne revisjonsklienter ikke kan anses tillatt i henhold til revisorloven. Det vises til revisorloven § 4-1 annet ledd nr. 5. Bistand med utforming eller tilpasning av klientens verdsettelsesmodeller anses å være en tjeneste som er egnet til å reise tvil om revisors uavhengighet ved at den medfører risiko for egenkontroll, det vises til revisorloven § 4-5 første ledd, jf. revisorforskriften § 4-4 første ledd nr. 1.

6 Konklusjoner

Det har vært en vesentlig nedgang i omfang av tilleggstjenester til egen revisjonsklient i forhold til forrige tematisynet om samme problematikk i 2002/2003. Det er grunn til å tro at de presiseringer som ble gjort i regelverket etter det tilsynet som da fant sted, har bidratt til det. I tillegg har Finanstilsynet hatt oppmerksomhet rettet mot dette området, samtidig som det internasjonalt også har vært fokus på viktigheten av å sikre revisors uavhengighet.

Videre er situasjonen nå at revisors tjenester består i å utrede ulike alternativer for revisjonsklienten, som selv foretar valg ut fra egne behov og strategivurderinger, fremfor å gi direkte tilrådinger og anbefalinger. Dette er positivt.

Det er til dels omfattende dokumentasjonskrav knyttet til revisjonsvirksomhet, også ved levering av rådgivning og andre tjenester til revisjonsklient. Dokumentasjonskravet gjelder ikke bare tjenestenes innhold og resultat, men også de vurderinger som gjøres om tjenesten har betydning for revisors uavhengighet og objektivitet. En slik vurdering skal gjøres før oppdraget aksepteres, under utførelsen av oppdraget, og etter at oppdraget er utført. Revisjonsselskapene har innført retningslinjer og rutiner som skal sikre dette, og det nyttes datasystemer i gjennomføringen. Det er Finanstilsynets generelle inntrykk at grunnlaget for oppdragsansvarlig revisors vurdering og godkjenning av tilleggstjenesten ble for svakt dokumentert i systemene. Det samme gjelder oppdragsansvarlig revisors vurdering av om det under utføringen av tjenesten eller resultatet av denne oppsto forhold som kunne ha betydning for revisors uavhengighet og objektivitet.

